

TÜRKİYE'DE KIRDAN KENTE GÖÇ VE GÖÇÜN AİLE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ*

RURAL-URBAN MIGRATION IN TURKEY AND ITS EFFECTS ON THE FAMILY

Gönül SEVİNÇ¹

Müge KANTAR DAVRAN²

Mehmet Reşit SEVİNÇ³

Öz

Bu çalışmada öncelikle kırsal, kent ve göç kavramları incelenmiş olup; literatürde ilgili kavramlar ve bu kavramların karşılıkları araştırılmıştır. Türkiye’de yaşanan göç hareketlerinden özellikle kırsaldan kente göç, yıllar itibarıyla kırsal ve kent nüfusu değişimi incelenerek ortaya konmuştur. Kırsaldan kente göçün nedenleri, aile bireylerinin göç kararına katılımı, göç sonucunda kentte ve kırsalda yaşanan değişiklikler incelenmiştir. Kırsaldan kente göç sonucunda ortaya çıkan; kentleşme sorunları, göç eden ailenin göçten etkilenmesi, barınma ve istihdam imkanları, hemşericilik ve gelecekteki etkileşimler ele alınmıştır. Göçün, göç eden aile bireyleri üzerindeki etkileri, özellikle kadın ve çocukların göçten etkilenmesi, ekonomik ve sosyal yaşamlarındaki değişimler açısından incelenmiştir. Çalışmada, iç göç ile ilgili çeşitli istatistiklerden, raporlardan, yapılmış saha çalışmalarından ve akademik çalışmalardan elde edilen ikincil verilerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, kırsaldan kente göç, çocuk işçiliği, göç ve kadın.

Jel Kodları: A14, Q00, O15, Z10.

Abstract

In this paper, urban, rural and migration concepts have been primarily analysed; related concepts in the literature and provisions of these concepts have been examined. Migration movements in Turkey, especially rural-urban migration has been examined by rural and urban population change in years. It is also analysed that the reasons of rural-to-urban migration, involvement of family members in the migration decision and the changes in urban and rural as a result of the migration. Urbanization problems which arise from rural-to-urban migration, the migrating family's difficulties, housing and employment opportunities, citizenship and future interactions have been discussed in this paper. The effects of migration on the migrating family, especially women and children to be affected by migration have been analysed in terms of the changes in their economic and social conditions. In this paper, secondary data obtained from the statistics, reports, conducted field studies, and academic studies related to domestic migration are used.

Keywords: Migration, rural-urban migration, child labour, migration and women.

Jel Codes: A14, Q00, O15, Z10.

* Bu çalışma 3-5 Eylül 2014 tarihinde Samsun’da Düzenlenen 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi’nde poster bildiri olarak sunulmuş, gözden geçirilerek yeniden hazırlanmıştır.

¹ Öğr. Gör. Dr., Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, gsevinc@harran.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6322-8844

² Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, mkantar@cu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4780-1043

³ Dr. Öğr. Üye., Harran Üniversitesi, Bozova MYO, rsevinc@harran.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0617-7822

1. GİRİŞ

Göç; insanların doğup büyüdüğü veya sadece yaşadıkları alanları çeşitli sebeplerden dolayı terk ederek başka alanlara yerleşmesidir. Göç hareketi ülke sınırları içindeki alanlara yapılıyorsa iç, ülke dışına yani yabancı ülkelere yapılıyorsa dış göçtür. Ülkemizde 1927 – 1950 yılları arasında iç göç çok fazla yaşanmamakla beraber, özellikle sanayi devrimi ile beraber kentlerin çekiciliğinin artması, kırsalda da itici güçlerin devreye girmesiyle 1950 sonrasında başlangıçta kırdan kente ve sonraları da kentten kente göç hareketleri hızlanmaya başlamıştır. 1927 yılında %75,8 olan kır nüfusu, 1950’de %75 ve 2009 yılında %32, 2013 yılında ise %27 olmuştur (Dinler, 2008; TÜİK, 2014).

Kırsal göç, gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de toplumsal ve ekonomik gelişim ve değişimin en önemli belirleyici unsurlarından birisidir. Kırsal göç, tarımsal dönüşüm (ilkel tarımdan modern tarıma) ve ekonomik gelişmenin en genel sonuçlarından birisi olup, insanların tarımsal faaliyetlerden vazgeçip, kırsal bölgeleri terk etmeleri şeklinde ifade edilmektedir (Güreşçi, 2009: 51). Kırsal göçü hızlandıran veya ortaya çıkaran etmenleri köyün itici güçleri ve kentin çekici güçleri olarak değerlendirebiliriz. Nüfusu köyden ve tarımdan uzaklaştıran; makineleşmeyle gizli işsizliğin artması, tarımsal gelirlerin azalması, toprakların parçalanması, nüfus artışı, köyün refah seviyesinin düşmesi, terör ve kan davası gibi etkenler köyün itici güçlerinden birkaçıdır. Bu itici güçlerle beraber, kentte iş, eğitim, sağlık olanaklarının kırsala göre daha fazla olması ve yaşam kalitesinin artacağına olan inanç gibi kentin çekici güçleri de devreye girince iç göç hızı artmaktadır.

İşgücünün ve emeğin marjinal verimliliğin çok düşük ya da sıfır olduğu tarım sektöründen, sanayi sektörüne hareketi sağlayan kırdan kente göç; ekonomik gelişmenin önemli bir parçasıdır. Türkiye’de kalkınma projeleri çerçevesinde sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü, kırsal kesimden göç eden nüfusla sağlanmıştır. Böylelikle kırsal kesimden kentlere doğru bir işgücü akımı olmuştur (Bahar ve Bingöl, 2010: 45).

Kentlere daha iyi iş bulabilme ve düzenli gelir elde edebilme amacı ile kırdan kente göç eden işgücü, modern sanayinin ihtiyaç duyduğu donanımlı kalifiye işgücü talebini karşılayamamaktadır. Bu noktada tarım sektörü dışında çalışma deneyimi olmayan ve eğitim düzeyi düşük kesim, bilgi ve teknolojideki hızlı gelişmelere ayak uyduramamakta ya marjinal sektörde iş bulmakta ya da kentsel işsizlik oranlarını arttırmaktadır (Bahar ve Bingöl, 2010: 45).

Kırdan göç ile kentlerde daha iyi bir yaşam kurma umuduyla yerleşen aileler, kentlerde göç ettikleri çevreye uyum sürecinden geçmektedir. Ailede yaşayan bütün fertler bu süreçten etkilenmektedir. Çalışmada öncelikle “kır” ve “kent” kavramları üzerinde durulmuştur. Ayrıca göç ve iç göç kavramları ile göç nedenleri ele alınarak Türkiye’deki göç hareketleri incelenmiştir. Daha sonra göçün sonuçları, göçün ailede erkek, kadın ve çocuklar üzerindeki etkileri ve göç sonrası ailenin sosyal durumu, eğitim durumu ve ekonomik şartlarındaki değişim irdelenmiştir.

2. MATERYAL VE METOD

Çalışmada; kırdan kente göç ile ilgili daha önce yapılan akademik çalışmalardan ve ikincil verilerden faydalanılmıştır. TÜİK’in göç istatistikleri verileri ve diğer kamu kurumlarının hazırlamış olduğu komisyon raporları kullanılmıştır.

Çalışma orta boy sosyolojik kuramların bir grubu olan yapısal – fonksiyonel modelle ele alınmıştır. Yapısal – fonksiyonel yaklaşımın en önemli temsilcisi Talcott Parsons’tur. Bu yaklaşım, modern toplum kuramları olarak ele alınmaktadır. Onun zamanındaki Amerikan sosyolojisi, deneyci ve nicelci niteliktedir. Bu eğilimlere tepki olarak Parsons, sosyolojide kuramın yerini ve işlevini vurgulamak istemiştir. Parsons, “Toplumsal sistemlerin analitik kuramı” biçiminde bir tanım getirmiştir. Bu sistemler ancak ortak değerler içermeye özellikleri ile anlaşılabilir. Ona göre sosyoloji, toplumsal sistemleri, bireylerin davranışları arasındaki etkileşimler açısından inceler. O, toplumsal

sistemi, aktörler, yani belirli bir toplumsal konum, statü ve rol sahibi olan kişiler arasındaki etkileşim süreçlerinin sistemi olarak tanımlar. Ayrıca, toplumsal yapıyı da aktörler arasındaki toplumsal ilişkilerin az çok kalıplaşmış bir görünümü olarak tanımlar (Tezcan, 2012).

İşlevselci (Fonksiyonel) teoride her toplum veya toplumsal yapı mevcut değer yargısı ve norm sistemi doğrultusunda birbirleriyle işlevsel bağlantı içinde bütünleşmiş öğelerden oluşur. Dolayısıyla her öğenin bir işlevi, bir gereksinimi karşılama veya diğer öğelerle bütünleşme niteliği vardır (Oskay ve Şen, 2012).

Yapısal – fonksiyonel yaklaşımın odak noktaları, daha çok içinde yaşadığımız toplum birimleri ve bunların alt sistemleridir. Bu yaklaşım ile orta boy kuramlar daha çok, demografik ve ekolojik değişimler, içgöçler, kentleşme, alt kültürler ve sapan davranışlar, toplumsal tabakalaşma, toplumsal hareketlilik gibi konularda odaklanmışlardır (Kongar, 2011).

Parsons modelinde iki nokta önemlidir. Birincisi, toplumu ayakta tutan birey ve gruplar arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Bütün ve parçalar arasındaki ilişkiler, toplumsal sistemin temelini oluşturur. Böylece model, toplumu oluşturan parça ve bütün arasındaki ilişkileri çözümlenmeye çalışır. İkinci odak nokta, toplumsal işlevdir. Toplumdaki yapının bir parçası ya da bir davranış kalıbı, toplumsal sistemin devamına katkıda bulunuyorsa bu fonksiyoneldir. Bu modele göre toplum, bir işlevler bütünüdür (Tezcan, 2012).

Toplumların iç düzeni ya da yapısı, toplumsal ve ekonomik koşullara bağımlı olarak farklı değişim hızlarına sahiptir. Genellikle bu değişim gelişme yönündedir. Toplumunu tanımak bir yandan onun iç düzenini/yapısını öte yandan da işleyişini ve gelişimini gözlemekle olur. Burada önemli olan toplumun belli bir yapıda olmasına yol açan nedenlerin neler olduğu ve değişimlerin hangi etkenlerle meydana geldiğidir (Gökçe, 2007).

3. KIR, KENT VE GÖÇ KAVRAMI

3.1. Kır, Kent Kavramı

Kırsal alanlar yıllardan beri birçok ülkede analiz edilmesine rağmen, uluslararası kabul gören tek bir tanım yoktur. Başlıca sebepler kırsallığı karakterize eden unsurlar (doğal, ekonomik, kültürel vb.) ve neyin kırsal olup olmadığını gösteren çeşitli kavramlar; analizi yapılan durumun veya izlenen ilgili politikaya göre tam olarak tanımlama yapma ihtiyacı ve temel coğrafi üniteler seviyesinde geçerli bilgiyi toplamada zorluk olmaktadır (EC EUROPA, 2007).

Fiziki coğrafyanın kırsal ve kentsel alan olarak tasnif edilmesinde esas alınan kriterler yayımlanan istatistik türlerine göre değişen bir husustur. Ancak ülkeleri bir arada ve aynı kritere göre karşılaştırabilmek amacıyla uluslararası kuruluşlarca standart tanımlar geliştirilmiştir. Bu tür tanımlardan Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organization for Economic and Co-operation and Development) (OECD) metodolojisi nüfus yoğunluğunu esas alan, iki basamaklı bir yaklaşım üzerine kurulmuştur. İlki yerel ünitelerde (örneğin belediyeler) eğer nüfus yoğunlukları kilometrekarede yaşayanlar açısından 150'nin altında ise bu alanlar kırsal olarak adlandırılır. Buna göre bölgeler (örneğin istatistikî bölge birimleri) üç kategorinin birinde sınıflandırılır (EC EUROPA, 2007):

- Ağırlıklı Olarak Kırsal Bölge: bölge nüfusunun %50'den fazlası kırsal alanlardaki küçük yerleşim birimlerinde yaşıyorsa (kilometrekarede 150 kişiden az olması şartıyla).
- Orta Seviyede Kırsal Bölge: Bölge nüfusunun %15 veya %50 arasındaki kesimi kırsal yerel ünitelerde yaşıyorsa.
- Ağırlıklı Olarak Şehir Bölgesi: Eğer bölge nüfusunun %15'inden daha azı kırsal alanlarda yaşıyorsa.

AB Komisyonu tarafından OECD metodolojisi kullanılmaktadır. Örneğin 2007-2013 Kırsal Kalkınma Politikası Stratejik Rehberinde kırsal alanlar OECD metodolojisine göre tanımlanmıştır. OECD metodolojisi uluslararası kabul gören tek kırsal alan tanımlamasıdır. Bununla birlikte bu metodolojinin sonuçları bazen kırsal alanları yansıtmada, özellikle yoğun nüfuslu bölgelerde eksik kalmaktadır. Bu nedenle bu metodoloji bazen benimsenir veya yerini başka bir yaklaşım alır (EC EUROPA, 2007).

Ülkemizde kırsal alanla ilgili yapılan istatistiklerde genel kabul gören ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından da dikkate alınan tanımlar aşağıda ifade edilmiştir. Belirtilen kriterler kır-kent ve köy-şehir ayırımında kullanılan tanımlardır (GTHB, 2011):

- Kır/Kent Tanımı (alansal/mekansal tanım): Nüfusu 20 binden fazla olan yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan olarak kabul edilmektedir. 1965 yılından 1985 yılına kadar geçerli olan bir kabule göre, nüfusu 10 bin ve üzeri olan yerleşimler kent, diğer yerleşimler ise kır olarak sınıflandırılmakta iken, 1982 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından nüfusu 10 binden büyük 288 yerleşim yeri için yapılan bir araştırmada nüfusun istihdam alanları, şirket sayısı, banka şube sayısı, telefon aboneliği gibi 28 kriterine göre kent olabilme eşik değerlerini aşan yerleşim yerlerinin %80 oranında nüfusu 20 binin üzerinde olan yerleşim yerleri olduğundan bu tanım kabul edilmiştir. Böylece, kır ve kent ayırımına esas teşkil eden nüfus eşiği 10 binden 20 bine yükseltilmiştir.
- Köy-Şehir tanımı (idari tanım): Yerleşim yerlerinin idari statüsü baz alınarak nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın il ve ilçe merkezleri “şehir”, diğer tüm yerleşimler “köy” kabul edilmektedir. Günümüzde TÜİK tarafından başta genel nüfus sayımları olmak üzere “köy” ve “şehir” bazında yayımlanan çalışmalarda bu tanım kullanılmaktadır.

Son zamanlarda, kent köy ayırımının, doyurucu olmaktan uzak bulunduğu yolunda bir kanı gelişmiştir. Buna göre kent ve köy, boşlukta kendiliklerinden var olan, ayrı ayrı olgular değildir. Her birinin, ötekinde de rastlanan, onunkıyla karışan özellikleri vardır. Küçük bir köy her zaman bir kasaba, daha sonra da bir kent olmaya aday bir yerleşme basamağıdır. Bu durumda bir topluluğun, salt “köy” ya da salt “kent” olması ya da sayılması değil; bir başka topluluğa göre daha fazla köysel ya da daha fazla kentsel olarak nitelenmesi olanaklıdır. Kent ve köy yaşamı arasındaki ayırım tek bir özellik ya da etmenin sonucu değildir. Birbirine sıkıca bağlı işlevsel bağlantıları olan birtakım özelliklerin ürünüdür. Buna göre kentlerle köyler arasında elverişli bir ayırım yapılmak istendiğinde karşılıklı ilişkileri ve işlevsel bağlantıları tümü ile hesaba katmak zorunluluğu vardır (Keleş, 2008).

Tüm yaklaşımlar dikkate alındığında “kırsal alan”ın genel anlamda tanımlanması ve anlaşılması oldukça güçleşmektedir. Bu nedenle tanımlamayı yaparken sosyolojik, ekonomik, kültürel ve siyasal kriterlerin hepsini bir arada kullanma zorunluluğu doğar. Bu kriterler kullanılarak bir tanımlama yapılmaya çalışılırsa kırsal alan, “ekonomik yapısının çoğunlukla tarımsal faaliyetlere dayalı olduğu, toplumsal ilişkilerinin geleneksel yapıda, nüfus yoğunluğunun ve kalkınma düzeyinin genellikle düşük olduğu alanlar” şeklinde bir genel tanım yapmak mümkündür.

3.2. Göç Kavramı

Göç, insanların yaşadıkları yerleri herhangi bir amaçla uzun veya kısa süreli olarak değiştirmesi olayıdır (Akış ve Akkuş, 2003: 531). Bu yaklaşımda mekân değişikliğinin varlığı önemli olmaktadır. Diğer taraftan göç için köy, kent gibi iskân üniteleri arasında yerleşmek maksadıyla yapılan nüfus hareketleridir diyebiliriz (Başol, 1995). Bu yönlü nüfus hareketlerinin temel sebebi ekonomik nedenler olmakla beraber, teknolojik ilerleme, iletişim tekniklerindeki gelişme, eğitim, terör gibi

sosyal ve kültürel sebeplerden kaynaklı da olabilmektedir. Aynı nedenlerle ortaya çıkmakla beraber, hareketin başladığı ve sonlandığı mekân dikkate alındığında göçler dış göç ve iç göç olarak iki boyutta incelenir.

İç göç, bir ülke veya bölge içinde yaşayan kişi veya kişilerin belirli bir zaman dilimi içinde, çalışmak ve/veya yerleşmek amacıyla yaptıkları kalıcı yer değişiklikleridir. Zaman açısından göç, belirli zaman dilimi içinde bir mekân değişikliği olarak ifade edilirken, bu zamanın alt ve üst dilimlerinin ne olacağı ya da olup olmayacağı konusu önemlidir. Bu konuda göç üzerinde çalışan sosyal bilimciler arasında görüş farklılığı bulunmaktadır. Bazılarına göre bu süre 1 yıl veya 1 yıldan fazla olmalıdır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1589).

Dış göç söz konusu olduğunda, yapılan hareketlilik bir ülkeden diğer bir ülkeye olmakta yani ülke sınırlarını aşmakta, iç göçte ise bu hareketlilik ülke sınırları içerisinde kırdan- kente, kentten- kente veya kentten- kıra şeklinde olmaktadır.

4. TÜRKİYE'DE YAŞANAN İÇ GÖÇ HAREKETLERİ VE NEDENLERİ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde Türkiye genelinde toplam nüfus içinde göç eden nüfusun payında artan bir eğilim gözlenmiştir. 1975-1980 döneminde toplam nüfusun %9,3'ünü oluşturan 3,6 milyon kişi göç etmiş iken, 1995-2000 döneminde nüfusun %11'ini teşkil eden 6,7 milyon kişi göç etmiştir (BİB, 2009).

Ülkemizde 1927-1950 yılları arasında, toplam nüfus içinde, kırsal nüfusun payı sabit kalmıştır. 1927'de nüfusumuzun %75,8'i kırsal karakterli yörelerde yaşarken aynı oranın 1950 yılında %75 olduğu görülmektedir. 1950'lerden itibaren, kırdan kente göç yoğunlaşmış, toplam nüfus içindeki kırsal nüfusun %75 olan bu payı 1960'da %68,1'e, 1970'de %61,5'e, 1980'de %56,1'e ve 1997'de %34,9'a düşmüştür. Görüldüğü gibi, 1950'lerde nüfusun dörtte üçü kırsal karakterli yörelerde yaşarken, yaklaşık 50 yıl içinde bu oran üçte bire gerilemiştir (Dinler, 2008). 2012 yılında kırsal nüfus oranı %23 iken 2013 yılında bu oran %9'a düşmüştür. İki yıl için kırsal nüfus oranları arasındaki farka bakıldığında önemli bir iç göç hareketinin yaşandığı anlaşılmaktadır (TÜİK, 2014).

1923-1950 yılları arasında önemli bir göç hareketi görülmemekle beraber, nüfus yapısında ciddi değişim 1950 yılından sonra yaşanmıştır. Bu hareketlilik temelde kırsaldan kente doğru görülse de kentten kente göçlerde son 20 yıllık dönem içerisinde kendisini göstermektedir.

Önemli bir sanayileşmenin olmadığı 1923-1950 arasındaki dönemde topraktan kopmanın yaşanmadığı gözlenmektedir. Ne var ki, 1950'lerden sonra, bir yandan izlenen tarımda makineleşme politikası, öte yandan nüfus artışı nedeniyle toprakların yetersiz kalması sonucu tarımdan tarım dışına göç başlamıştır. Ancak, Türkiye'de 1950'lerden itibaren yaşanmaya başlanılan tarımdan tarım dışına göç olgusu, birçok az gelişmiş ülkede olduğu gibi, kentte oluşan istihdam olanaklarına paralel olarak, sağlıklı bir nüfus hareketliliğinden uzak, gizli işsizlerin kırdan kente itilmesi şeklinde olmuştur (Dinler, 2008).

Türkiye'de 1950'li yıllardan beri belli başlı sosyal, politik ve ekonomik olgulardan biri olan iç göçü ele alan araştırmacılar, çoğunlukla kırdan kente ekonomik göçü "kentleşme ve gecekondulaşma" konuları çerçevesinde irdelerken, niteliksiz erkek işgücü üzerinde yoğunlaşırlar. Oysa 1970'lerin ikinci yarısından itibaren iç göç, küçük ve orta büyüklükteki şehirlerden büyük şehirlere aile göçüne dönüşerek, batıdaki üç büyük metropol üzerinde yoğunlaşmıştır. 1990'larda gerçekleşen nüfus hareketleri üzerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden diğer bölgelere yönelen göç ile bölge içindeki zorunlu göçlerin de etkili olduğu belirtilmektedir (İlkkaracan ve İlkkaracan, 1998: 1).

Türkiye'de az gelişmiş bölgelerden iş olanaklarının daha geniş olduğu sanayi ve ticaret merkezleriyle iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine doğru yoğun bir gönüllü

içgöçün yaşandığı görülmektedir (DPT, 2001). Özellikle 1950 yılından itibaren kırsalın itici güçleri ve kentin çekici güçleri Türkiye’de kırsaldan kente doğru göçü hızlandırmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2007 yılında uygulamaya başlamış olduğu “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre; toplam nüfus içindeki kırsal nüfusun payı 2008’de %25 iken, 2012’de %22,7’ye düşmüştür (TÜİK, 2014). 2013 ve 2014 verilerine göre kırsal nüfusun oranı yaklaşık %8 olarak belirtilmiştir. Ancak 2012 yılından 2013 yılına geçişte kırsal nüfus oranındaki bu ciddi düşüş (%22,7’den, %8’e) 6.12.2012 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan 6360 numaralı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”¹ ile ortaya çıkmış bir durumdur. Bu kanunla aslında kırsal niteliği taşıyan birçok yerleşim alanı, ilçelere bağlı mahalle olarak değişmiştir. Bu durum 2013 yılı ve sonrasında kırsal nüfus oranında gerçeği yansıtmayan – görünüşte ciddi bir azalmaya sebep olmuştur.

Göçlerin temel nedeni, sosyo-ekonomik imkânların dağılımında ülkenin çeşitli mekânsal farklılıklar göstermesi, diğer bir ifadeyle, iller ve bölgeler arası gelişme farklılığıdır. Bölgelerarası dengesizlik hem iç göçlerin sebebi hem de sonucu olarak kısır döngüye yol açmış ve açmaya da devam etmektedir. Üretilen toplumsal refahın dengesiz dağıtılması hem göçe neden olmakta hem de dengesizliği belirginleştirmektedir (Başel, 2011: 520).

Göçün geleneksel açıklamaları, kaynak bölgede iticiliğe ve göç edilecek alanlarda çekiciliğe neden olan faktörler üzerine kuruludur. Bu faktörler literatürde “itici ve çekici” güçler yaklaşımı” çerçevesinde incelenir. İtici ve çekici güçler yaklaşımının öncüleri, E. G. Ravenstein ve E. S. Lee’dir. Bu yaklaşımın temeli, E. G. Ravenstein’in (1885, 1889) “Göç Kanunları” adlı çalışmalarına dayanmaktadır. Göç kanunlarına göre bireyler, ekonomik fırsatların az olduğu yerlerden çok olduğu yerlere doğru göç eder. Ravenstein’den sonra S. A. Stouffer ve E. S. Lee, bu yaklaşıma önemli katkılarda bulunmuştur. Stouffer, literatüre “aradaki fırsatlar” kavramını kazandırmıştır. Aradaki fırsatlar; iki bölge arasındaki bir yerde bulunan istihdam fırsatlarını ifade eder. E. S. Lee ise, E. G. Ravenstein’in “göçün kanunları”ndan esinlenerek kurduğu modelle, göç kararına ilişkin başlıca faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Ravenstein’ in önermelerini güncelleyen Lee, göçü etkileyen unsurları “itici ve çekici faktörler” olarak iki gruba ayırmaktadır (Çelik, 2005: 174).

Bir ülkede gelişme süreciyle beraber ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan ikili bir yapı ile karşı karşıya kalınmaktadır. Burada ikili yapı ülkenin bir bölgesinin gelişmiş, diğer bölgesinin ise gelişmemişliğinin varlığıdır. İkili yapının ortaya çıkışında birçok etken bulunmakla beraber, dikkat çeken ve bu oluşumda ciddi etkisi bulunan faktörler; sermaye dağılımı ve doğal kaynak dağılımdaki dengesizlik, bölgelerarası coğrafi konum farklılığı, doğal hayat şartlarının farklılığı, bölge insanın sosyo- kültürel yapısı ve yaşam tarzı, izlenen siyasi politikalar ve terördür. İkili yapı sadece az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de görülen bir durumdur. Ülkemizde iç göçün esas nedeni olarak bölgeler arası gelişmişlik farkı yani ikili yapının varlığı gösterilmektedir. Köyün itici etkileri, iletici güçler ve kentin çekici gücüyle beraber ikili yapının varlığı nüfus hareketliliği hızının artmasına; gelişmemiş (ya da gelişme potansiyeli bulunmayan) mekanlardan gelişmiş (ya da gelişme potansiyeli bulunan) mekanlara doğru bir nüfus kaymasına sebep olur (Davran, Sevinç ve Sevinç, 2011: 50).

Türkiye’de kırdan kente göçün nedenleri “itici ve çekici güçler” yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilebilir. İtici nedenler olarak; tarıma yeni teknolojilerin girişi, toprak yetersizliği ve toprakların miras yoluyla parçalanması, entansif tarıma geçiş, nüfusun artışı, coğrafi ve doğal koşulların yetersizliği, kırsalda alt yapı yetersizliği, terör, kan davaları, mezhepsel çatışmalar ve geniş aile yapısı sıralanabilir. Kentlerin çekici nedenleri olarak, istihdam imkanlarının çeşitliliği, kamusal hizmetlere yakınlık (eğitim, sağlık, sosyal hizmetler vb.), kent yaşamının sosyal ve kültürel anlamda

¹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm> (Erişim tarihi: 25 Temmuz. 2017)

hareketliliği, kentlerin geleneksellikten uzak oluşu ve sosyal yaşam imkanları gösterilebilir. Kır ve kent arasında göçü kolaylaştıran iletici nedenler ise haberleşme ve ulaşım olanaklarının gelişmesi, daha önce göç eden yakınların ekonomik refahları ve teknolojik gelişmelerdir.

5. KIRDAN KENTE GÖÇÜN ETKİLERİ

5.1. Aile Yapısına Etkileri

Kırdan kente göç edenlerin kente uyum sağlayacak donanımları (eğitim, uzmanlaşma, iş bölümü, barınma imkânı) olmadığı gibi, göç ettikleri yaşam alanlarını tanımamakta ve bir uyum sorunu yaşanılmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1604). Türkiye’de köyden kente göçen insanların en büyük sorunu, şüphesiz barınma konusudur. Köylerden göçen aileler çoğunlukla göç edilecek yerin belirlenmesi, kentte yerleşecek semt, oturulacak konut ve tutulacak iş gibi konularda büyük ölçüde, daha önce göçmüş akraba ve hemşerileri ile kurdukları ilişkilerden yararlanmaktadır. Ancak bu durum kentlerdeki barınma ve istihdam sorunlarına kalıcı bir çözüm getirmemektedir (Bu ve Bozoğlan, 2009).

Köyden kente göçenlerin karşılaştıkları bir diğer önemli sorun ise şehre adaptasyon sorunudur. Köy hayatında daha önce karşılaşmadığı olaylar, kentteki insanların yaşam tarzı, hatta konuşma biçimleri bile bu insanlara garip gelmekte ve özellikle köyden kente göçen genç insanlarda sosyologların “kültür şoku” diye adlandırdıkları olgu meydana gelmektedir. “Bir insanın yeni bir kültürde yaşamaya verdiği tepki” anlamına gelen, göç eden insanların alışmış oldukları iklim, yemek, örf ve adetler, sosyal değerler gibi birçok kavram kentlerde çok farklıdır. Dolayısıyla bu insanların bu şoktan kurtulmak ve kentlerde tutunabilmek için iki seçenekleri vardır: ya şehir hayatına ayak uyduracak ve bir şehirli gibi yaşayacaklar, ya da kenti kendilerine uyduracaklar (Bu ve Bozoğlan, 2009).

Kente gelen kişi, kırsal alanla bütün bağlarını kopartmasa bile artık kentlidir. Çeşitli konulardaki düşünce ve davranışları değişmektedir. Yeni bir çevreye girmekte, yeni bir toplumsal konum ve statü elde etmektedir. Kente göç, bireyin çevresini değiştirmesine, yeni ve daha üst bir sosyal statü kazanmasına, meslek ve gelir düzeyinde değişikliğe yani onun yaşadığı tüm toplumsal ilişkilerinde değişimlere, bireysel ilişkilerinde farklılaşmalara yol açmaktadır. Kentlileşme sürecinde bireyin değer ve tutumlarını iki aşamada değişime uğratmaktadır. Öncelikle kentsel ortamda geleneksel tutum ve eski alışkanlıklar etkisini yitirmekte, ikinci aşamada ise yeni kültür ve davranış kalıpları ve tutumları öğrenilip benimsenmektedir. Kentlileşme, bu açıdan kentleşmenin toplum içinde en somut değişme olması yanında, bireydeki en önemli değişmeyi de göstermektedir (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1604).

Ancak kentlileşme sürecinde göç edenlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik sorunlarla karşılaşması söz konusudur. Geleneksel bir yapıya sahip olan ülkemizde kırdan kente göç edenlerin kendi kültürlerine olan romantik ve özsel bağlılıkları, sürecin kültürel çatışmalar sürecine dönüşmesindeki en önemli belirleyicisidir. Kültürel süreçlere olduğu kadar göç, psikolojik ve kimliksel süreçlere de çok büyük etki etmektedir. Kırsal ortamdan, geleneksel bir kültürel yapıdan, kapalı bir toplumsal ortamdan kentin modern kültürel, sosyal ve açık toplumsal ortamına gelenler için uyum süreci doğal olarak uzun ve zorlu olmaktadır (Güner, 2008).

Kırsal alanda mevcut olan kültürlerin ve değerlerin kent değerleriyle çatışması, büyük kentlerimizde gecekonduların doğmasına neden olmuştur. Gecekondularda kır değerlerinin devam ettiği ve bunlara saygı gösterenlerin çokluğu dikkati çekmektedir. Türk kırlısının kişiliğini etnik grubu, dini ve mezhebi şekillendirmektedir. Kırdaki bu kişilik büyük ölçüde kentlerde de devam etmektedir. Çünkü hemşeriler hemen hemen aynı bölgelere yerleşmektedir. Kentlerde ikamet eden hemşeriler yalnızca aynı kırdan olanlar değil, aynı ilçeden, aynı ilden hatta bazen de aynı mezhepten

olanlardır. Aynı yörelerden gelenler aynı yerlere yerleşerek kent çevresinde kendi içinde kapalı “kültür odacıkları” oluşturmaktadır. Herhangi bir mahalle ya da semt ölçeğinde olan bu odacıklar o insanların terk ettikleri yörelerin küçük bir modeli olmaktadır. Bu durum insanların kente uyumlarını engelleyen önemli bir nedendir (Es ve Ateş, 2004: 224).

Gençler açısından ise bu süreç çok daha hızlı işlemektedir. Yabancılaşma ve uyum sorunları ile büyüyen gençlerin, ergenlik ve daha sonraki dönemlerde psikolojik sorunlar yaşamaları ve kimlik bunalımı içerisine düşmeleri kaçınılmazdır. Yabancılaşma nedeniyle kimlik bunalımı içerisine düşen genç bireyler psikolojik uyum sorunları yaşamakta, bu durum yaşamış oldukları kente ve çevreye uyumlarını ve sahiplenmelerini olumsuz etkilemektedir (Güner, 2008).

Türkiye’de özellikle kentlere, kentin ekonomisinin talep ettiğiinden daha fazla nüfusun göç etmesiyle, işsizlik, gecekondular, alt yapı eksiklikleri, çevre kirliliği, arsa ve arazi spekülasyonu gibi sorunların yanı sıra, yeni bir kültürle karşılaşmanın yarattığı sarsıntılar, iç çatışmalar, bunalımlar ve bağımlılıklar gibi birey ve toplulukları derinden etkileyen sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bunlar kente göç edenleri, özellikle gençleri içlerine kapanmaya veya tam tersine radikal örgütlenmelere, bağımlılığa, yasadışı işlere ve suça yöneltmektedir (Özer, 2011).

Türkiye’de iç göç ve kentleşme hareketlerinin, meydana getirdiği bir başka sorun da hem köylerde hem de kentlerdeki cinsiyet oranlarının değişmiş olmasıdır. Bunun sonucunda erkeklerin, özellikle de genç erkeklerin kentlerde toplanmaları, önemli sosyal sorunlara yol açmaktadır. Kente gelenler genellikle çok çocuklu aileler olup gecekondularda yaşamaktadır. Gecekondular yaşam koşulları, sadece mekânsal sorunları değil, aynı zamanda toplumsal özellikler bağlamında da kentleşme sürecindeki sıkıntıları yansıtmaktadır. Buralardaki altyapı yetersizlikleri, konutların kalabalıklığı, çocukların sosyalleşme sürecinde “kentli” kimliğini kazanmalarına olumsuz etkide bulunmaktadır. Buna ilave olarak, aile içi iletişimde yaşanan kuşaklar arası çatışma ve okullaşma oranlarındaki düşüklük de önemli bir engeldir. Yapılmış olan çalışmalar, gençlerin ekonomik koşulları ile suç oranları arasında bir ilişkinin var olduğunu, özellikle işsizlik ve suça yönelik davranışlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1606).

Gerçekten, kırdan kente yoğun ve düzensiz göçler, kentte tutunamayanların istismara da açık bir şekilde, şiddet ve suç eylemlerine katılmalarına neden olabilmektedir. Aynı şekilde anomik kentleşme, organize suç ve terör örgütlerinin artmasına neden olmaktadır. Zira organize suç ve terör örgütleri, geçiş halindeki toplumlarda ya da gelişmekte olan toplumlarda özellikle toplumsal eşitsizlik bulunan ortamlarda kendini hissettirmektedir. Çünkü kendini destekleyecek belli bir tabana ihtiyaçları vardır. Toplumsal eşitsizlikler bu tabanın büyümesine ve korunmasına olanak sağlamaktadır. Kırdan kente göç, yani kentleşme oranının yüksek olduğu Türkiye’de, kır-kentler (gecekondular mahalleleri) bu eşitsizliğin yaygın olarak görüldüğü ortamlardır. Kırdan kente büyük beklentilerle gelen yığınların, beklentilerine cevap bulamaması, bu insanları, özellikle gençleri yani ikinci kuşağı, suç örgütleriyle karşı karşıya getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sıkıntıları çerçevesinde bu tür örgütlenmeler kaçınılmazdır (Özer, 2011).

Göçle büyüyen az gelişmiş toplum kentlerinde, modern sektörlerde istihdam imkânı olmadığı zaman yoksulluk kültürü ortaya çıkmaktadır. Bu kesimin bir yoksulluk kültürüne sahip olduğunu ve koşullar değiştikçe bunalımlı ve sadece anlık yaşamaya önem verdikleri, geleceğe ise önem verilmediği görülür. Böyle yoksulluk kültürü çerçevesinde yetişen çocuklar çok defa dağılmış aile ve şiddet çerçevesinde yaşamaktadırlar. Eğitim şanslarını da kullanamamaktadır. Bu yapı dışarıda bir müdahale ile değiştirilmedikten sonra kuşaktan kuşağa aktararak sağlamlaşır. Gerçi, Türkiye’de ve özellikle büyük şehirlerde farklı gelişmesine rağmen bu durum gecekondularda kente uyumu engelleyecek sorunların doğmasına sebep olmaktadır (Es ve Ateş, 2004: 225).

Kırdan kente göç edenlerin eğitim seviyelerinin düşük olması ve bu yüzden nitelikli iş gücü, uzmanlaşma gerektiren işlerde çalışamamaları yüksek gelir elde etmelerini engellemektedir. Kente uyum çabalarının yanında, göç ile elde edilmesi beklenen refahın sağlanamaması ve beraberinde yoksulluk bütün aile bireylerinin çalışma hayatına katılmasını gerektirmektedir. Büyük kentlerde çocuk işçilerin (kırmızı ışıkta cam silen, mendil satan vb.) büyük oranda ortaya çıkmasının sebebi bu durumla ilişkilendirilebilir.

Davran, Sevinç ve Sevinç (2011), kırdan kente göç sonucunda göçün kadın üzerindeki etkilerini sosyal statüde, eğitim imkânlarında ve ekonomik gücündeki değişim kriterlerine göre ele almıştır. Öncelikle kırdan kente göç ile beraber geniş aile tipi yerini görünürde çekirdek aileye bırakmaktadır. Çünkü kente göç ile yeni mekân olarak öncelikle akrabaların veya hemşerilerin yakın olduğu mahalle ve bölgeler seçilecektir. Bu da geniş ailede var olan güçlü akraba otoritesinin yıkılmasını zorlaştırmaktadır. Hatta köyde sınırların belirgin olması nedeniyle rahat olan erkek ve kadın, kentin geniş alana yayılmış görüntüsü karşısında rahatsız olmakta ve kendisini daha çok savunmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu durum karşısında kadının özgürlükleri kısıtlanabilmekte ve dolayısıyla kadın “ev kadınlığı”na itilebilmektedir. Bu durumda kadının sosyal statüsü olumsuz etkilenecektir. Diğer taraftan kadın, ev dışı özgürlüğü kısıtlanmış olmasına rağmen, köydeki geniş aile yapısı yıkıldığından kentte ev içindeki bağımsızlığı köye oranla artmaktadır. Kentte göç edilen mekân şehir dışında gecekondu bölgesinde ve okullara uzak bir bölge ise kız çocukları için kırsalın olumsuz eğitim imkanları burada da varlığını korumakta olup büyük oranda erkek çocuklar eğitimlerine devam etmektedir (Davran, Sevinç ve Sevinç, 2011: 53).

Kırsaldan kente gelen kadının iş hayatı ile ilgili olarak beklentisi; yeteneklerine uygun çalışma ortamına rahatlıkla ulaşabilmektir. Bu da gündelikçilik, hizmetçilik, çocuk bakıcılığı ve fabrikalarda yetenek ve eğitim gerektirmeyen basit işçilik gibi çalışma imkanlarıyla şekillenmektedir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinden Ankara’ya göç etmiş ailelerle yapılan bir araştırmada kente göç eden kadının işgücü pazarından çekilmek zorunda kaldığı; kadının kentte çalışmasının ev dışında gelir getiren bir işe girmesi anlamına geldiği ve bunun eşleri ve aileleri tarafından uygun görülmediği saptanmıştır (İlkkaracan ve İlkkaracan, 1998: 3).

Sevinç ve ark. (2015), yapmış oldukları araştırmada, Şanlıurfa il merkezine yakın kırsal alanlarda yaşayan çocuk işçileri sosyo- demografik göstergeler açısından incelemiştir. Araştırmaya göre ailelerin yaşadıkları semtler Şanlıurfa’nın kırsalı ve göç alan semtlerinden oluşmaktadır. Çocukların %51’i ailelerinin göç ile Şanlıurfa’ya geldiklerini beyan etmiştir. Göçün yönüne bakıldığında %79,2 ile Şanlıurfa kırsalından Şanlıurfa kent merkezine doğru olduğu saptanmıştır. Göç eden ailelerin %44,2’sinin kırsalda arazisi bulunmaktadır. Ancak bu araziler atıl durumda olup çeşitli sebeplerle işlenmemektedir. Çocuklar ailelerinin göçleri üzerinde en etkili unsurun geçim sıkıntısı (%50,9) ve kan davası (%30,2) olduğunu belirtmiştir. Diğer etmenler (%18,9) ise sağlık, eğitim ve köyün boşaltılmasıdır (Sevinç ve ark., 2015: 25).

Aynı araştırmada çocukların babalarının meslekleri incelendiğinde, vefat eden babalar dahil, gelir getirici ve kalifiye mesleklerin olmadığı tespit edilmiştir. En fazla sahip olunan meslek %48,1 ile inşaat işçiliğidir. Bunu küçük işletmelerde, fabrikalarda ve yevmiye ile çalışan işçiler (%22,1), hamallık (%15,4), işportacılık (%11,5), hurda toplayıcılığı (%1,9) ve halk otobüsü muaviniği gibi meslekler takip etmektedir. Araştırma alanında babaların sadece %18,7’si sürekli olarak çalışmaktadır. %50,5’i işsiz olup; düzenli bir işe sahip olmayanların oranı %30,8’dir. Çocuklara babalarının işsizliklerinin nedenleri sorulduğunda, çocukların %47,3’ü babalarının hasta olduğunu, %40,5’i babalarının kalifiye eleman olmadığını, %12,2’si ise kriz dolayısıyla iş bulamadığını belirtmiştir. Annelerin %31’i çalışmakta, %64’ü çalışmamakta, %5’i ise düzensiz çalışmaktadır. Çalışan annelerin ise %77,4’ünün mevsimlik tarım işçiliği, %19,4’ünün gündelikçilik, %3,2’sinin de çocuk bakıcılığı yaptıkları belirtilmektedir (Sevinç ve ark., 2015: 25).

5.2. İstihdam Yapısına Etkileri

Göç olgusunun bireyleri etkileyen en önemli sonucu şüphesiz istihdam ve işgücü yapısında değişim olarak ortaya çıkmaktadır. Göç olgusu istihdamı iki yönde etkilemektedir. Bunlardan birincisi, makro seviyedeki işgücünün, kentsel alanlardaki istihdam üzerindeki arz yönlü etkisidir. Göç, işgücü piyasası açısından, emek arzına karşı yeterince talep oluşturamayan yerlerde işsizliğin kente taşınmasıdır. Bu ise kentsel alandaki işsizler için bir rekabet unsuru (yedek işgücü deposu) oluşturarak iş piyasasında çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Bu etkileme ücretlerin düşmesi, işçi devrinin ve kayıt dışılığın artması şeklinde sonuçlara yol açmaktadır. İkincisi ise işgücü yapısındaki dönüşümün toplumsal etkisidir. Göç edenler, tarımsal işgücü yapısından kentsel işgücü yapısına geçerken, bu geçiş sadece göç eden bireyi değil, bir bütün olarak tüm hane halkını etkilemektedir. Kentsel alandaki istihdam şartları genel olarak tüm bireyleri etkilemekle birlikte, bu etki kadınlar, çocuklar, gençler ve aile reisleri üzerinde farklı biçimde ortaya çıkmaktadır (Başel, 2010: 308).

Pazarlıoğlu (2007), İzmir örneğinde iç göç ile ilgili yapmış olduğu araştırmada; İzmir'e göç etmede en önemli faktörün ekonomik nedenler olduğunu ortaya koymuştur. Bireylerin öncelikli olarak iş arama amacı ile İzmir'e geldikleri ancak göç edenlerin yarısından fazlasının yaşam kalitesini iyileştirme beklentilerini gerçekleştiremedikleri ifade edilmektedir. Bunun da en büyük nedeni olarak, göç eden bireylerin neredeyse dörtte üçünün ortaokul ve altı düzeyinde eğitime sahip olmaları dolayısıyla göç edenler arasında kalifiye olarak nitelendirilebilecek işgücün azınlıkta kalması görülmektedir (Pazarlıoğlu, 2007: 133).

Göç, kente göçmüş çekirdek ailenin sadece erkeklerini değil, diğer bireylerinin de çalışma hayatına girmelerine sebep olmaktadır. Göç, yüksek oranlı işsizlik, artan yoksullaşma ve gelir dağılımı adaletsizliği ve eğitimin maddi getirilerinin iyice azalması, çocuk emeğinin yaygınlaşmasına da neden olmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1603).

Kentsel sektör tarafından talep edilen işgücü niteliği, kırsal kesimden gelen nüfus tarafından doldurulamamaktadır. Bu gerçekten ve göç istatistiklerindeki yüksek istihdam oranlarından hareketle göç eden erkeklerin ve kadınların geçimlerini sağlamak amacıyla marjinal işler de dahil olmak üzere bulabildikleri her işi yaptıkları ve kayıt dışı ile enformel sektör istihdamının büyük bir kısmını oluşturdukları söylenebilir (Bahar ve Bingöl, 2010).

Türkiye'de iç göç hareketlerinde eğitim düzeyi olarak ülke ortalamasının üzerinde olanların, beşerî sermaye açısından formel sektörde iş bulma şansı daha yüksektir. Ancak daha az beşerî sermayeye sahip kırsal alandan göç eden nüfus, ancak düşük gelir ve verimlilikte karakterize edilebilecek enformel sektörde yer bulabilmektedir. Göç hareketlerinin enformel sektörde istihdama etkisi ile ilgili göç istatistiklerinde veri olmamasına rağmen, bu konuda daha önce yapılmış çalışmalar bu tezi doğrular niteliktedir (Bahar ve Bingöl, 2010: 53).

Türkiye'de hızlı nüfus artışı ve 1950'lerden itibaren artan köyden kente göçün oluşturduğu emek piyasası özellikleri, kayıtdışı ekonominin gelişmesinde etkili faktörlerden biridir. Kentlerde yoğunlaşan niteliksiz emek sahipleri, daha az ücretle ve sosyal güvenceye sahip olmaksızın emeklerini arz etmeye razı olmaktadır. İşgücü arzı büyüdükçe, işverenler de kayıtdışı istihdama daha çok yönelmektedir. Kayıtdışı istihdamın yaygınlaşmasında göç nedeniyle artan işgücü arzını istihdam edecek kayıtlı istihdam alanlarının oluşturulamaması etkili olmaktadır. Nitekim işsizlik endişesi ve hayatı devam ettirme zorunluluğu içindeki bireyler eğer sosyal koruyucu tedbirler de yetersiz ise her şartla çalışmayı kabul etmek durumunda kalmaktadır (Başel, 2010: 314).

1995-2000 döneminde 12 ve daha yukarı yaştaki göç etmiş kişilerin büyük çoğunluğu hizmetler ile ilgili ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır. Göç etmiş kişilerin %61,06'sı hizmetler, %14,79'u sanayi ve %24,15'i ziraat, ormancılık, balıkçılık ve avcılıkla ilgili alanlarda faaliyette bulunmaktadır. Göç etmiş kişilerden ekonomik faaliyette bulunan erkeklerin payı kadınların payının çok üstündedir.

1995-2000 döneminde 12 ve daha yukarı yaştaki göç etmiş kişilerin yaptığı işe göre durumu incelendiğinde, yaklaşık üçte biri tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlardır. Göç etmiş olan erkeklerin çoğunluğu (%41,73) tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışmakta ve ulaştırma makineleri kullanmakta iken, kadınların çoğunluğu ise (%52,60) daha çok tarım, hayvancılık, ormancılık balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışmaktadır (Anonim, 2009).

1995-2000 döneminde 12 ve daha yukarı yaştaki göç etmiş kişilerin büyük çoğunluğu ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Göç etmiş erkeklerin %80,93'ü, kadınların ise %50,01'i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Erkeklerin sadece %5,57'si ücretsiz aile işçisi olarak faaliyette bulunmakta iken, kadınların %44,95'i ücretsiz aile işçisi olarak faaliyette bulunmaktadır (BİB, 2009).

6. SONUÇ

Kır ve kent arasındaki gelir farkı devam ettikçe ve teknolojik gelişmelerle birlikte modernleşme olgusu kentlerde hayat standartlarını sürekli değiştirdikçe kırdan kente göç yoğun olarak devam edecektir. Göçün tamamen ortadan kalkması olanaksız görülmektedir. Ancak ekonomik nedenlerle kırdan kente yapılan göçün beklentileri karşılayabilmesi için kentte istihdam kapasitesinin, göç ile gelen işsizlere iş imkânı sağlayabilecek düzeyde gelişmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra göç ile birlikte tarımdan, sanayi ve hizmet sektörüne yönelme söz konusu olacağından; kentlerde niteliksiz işgücünü eğitebilecek ve meslek edindirecek faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Meslek odaları, ticaret ve sanayi odaları, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Başkanlığı (KOSGEB), halk eğitim merkezleri, yerel yönetimler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, İŞKUR gibi kamu ve özel kesim kuruluşlarının koordineli olarak yürütecekleri çalışmalar ile kentlerde göçün olumsuz etkileri azaltılabilir.

Kırdan kente göç sonucu, kentlerde oluşan gecekondulaşma sorunu yerel yönetimlerce oluşturulacak olan kentsel politikalarda dikkate alınmalıdır. Bu boyutta kentsel ve sosyal dönüşüm projeleri önem kazanmaktadır. Özellikle ergenlik çağındaki çocukların ve gençlerin kentlere göç ettikten sonra kimlik bunalımı yaşamamaları, sosyal dışlanmış hissetmemeleri, suç işlemeye ve madde bağımlılığına yönelmemeleri için kentlerde yerel yönetimlerce gençlik merkezleri, spor tesisleri veya çeşitli kültürel- sosyal aktivite alanlarının genişletilmesi yararlı görülmektedir. Ayrıca göç ile beklenen hayat standartlarına ulaşamaması nedeniyle aile bireylerinde ve ailede görülebilecek ruhsal bozulmalarda destek olabilecek psikolojik danışma ve sağlık merkezlerinin göçün yoğun olarak yaşandığı bölgelerde yaygınlaşması toplumsal açıdan önemsenmektedir.

Göç sonucunda büyük kentlerde ve hatta gelişmekte olan diğer kentlerde yaygınlaşan çocuk işçiliğinin önlenmesinde yasal ve sosyal yaptırımlar önem kazanmaktadır. Özellikle çalışma yaşından küçük olan çocukların çalıştırılması sürecine ilişkin olarak, aile ve işveren düzeyinde yasal tanımlamalara gidilebilir.

Az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere gerçekleştirilen göçün kentlerde büyük oranlarda işsizliğe yol açmaması ve bunun sonucunda göç eden ailelerin bunalıma sürüklenmemeleri için öncelikle yapılması gereken konu, sorunun kaynağına odaklanmaktır. Bu noktada kırdan kente göçte kırdan itici gücünü hafifletebilecek önlemlerin alınması çok daha iyi sonuçlar verebilecektir. Tarım sektörünün verimliliğinin ve istihdam olanaklarının artırılması için tarımsal sanayinin geliştirilmesi kırdan itici güçlerini hafifletebilir. Burada kırdan kente göçün kabul edilebilir seviyede gerçekleşmesinde kırsal kalkınma sürecinin önemi ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akış, A. ve Akkuş, A. (2003). “Güneydoğu Anadolu Projesi’nin Şanlıurfa’daki Göçe Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10: 529 – 542.
- Bahar, O. ve Bingöl, F. K. (2010). “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (2): 43-61.
- Başel, H. (2010). “İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 51: 288-321.
- Başel, H. (2011). “Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 53: 516-542.
- Başol, K. (1995). Demografi, Anadolu Matbaası, İzmir.
- BİB. (2009). Kentleşme Şûrası 2009: Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara.
- Bu, M. ve Bozoğlan, F. (2009). “Türkiye’de Köyden Kente Göç”, <http://www.baltalimanı.com>, (18.05.2011).
- Çelik, F. (2005). “İç göçler: Teorik Bir Analiz”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (2): 167-184.
- Davran, M. K., Sevinç, M. R. ve Sevinç, G. (2011). “Kırdan Kente Yapılan İç Göçler ve Toplumsal Cinsiyet”, Göç ve Mimarlık Dergisi, Haziran 4: 49 – 54.
- Dinler, Z. (2008). Tarım Ekonomisi, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- DPT (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; Nüfus, Demografi Yapısı, Göç, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT 2556 – ÖİK:572, Ankara.
- EC EUROPA (2007). “Statistical and Economic Information Report 2007”, http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2007/RD_Report_2007.pdf, (24.02.2014).
- Es, M. ve ATEŞ, H. (2004). “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 48: 206-248.
- Gökçe, B. (2007). Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Savaş Yayınevi. Ankara.
- GTHB. (2011). Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013), [http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Kırsal_Kalkinma_Planı%20\(2010-2013\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Kırsal_Kalkinma_Planı%20(2010-2013).pdf), (30.03.2014).
- Güner, O. (2008). “Kırdan Kente Göç Bağlamında Gençlerde Oluşan Kültür ve Kimlik İkilemeleri”, www.kayaburun.com/yayinlar/K%C4%B1rdan%20Kente%20G%C3%B6ç%20ve%20Kimlik%20İkilemeleri%20A7.doc, (19.05.2011).
- Güreşçi, E. (2009). “Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22: 51 – 67.
- İlkaracan, P. ve İlkaracan, İ. (1998). 1990’lar Türkiye’sinde Kadın ve Göç, http://www.kadinininsanhaklari.org/static/yayin/wwhr/kadin_goc.pdf (15.01.2018).
- Keleş, R. (2008). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kongar, E. (2011). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Oskay, Ü. ve Şen, H. (2012). “Sosyolojiye Giriş”, (Ed.) TUNA, M., Detay Yayıncılık, Ankara.

- Özer, A. (2011). Bağımlılığı Yaratan Sosyolojik Koşulların Göç Kentleşme(Me) ve Organize Suç Bağlamında İrdelenmesi, <http://www.tohav.org/?bolum=dosya&no=44>, (19.05.2011).
- Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (2008). “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal of Yaşar University*, 3 (11): 1587-1625.
- Pazarlıoğlu, V. (2007). “İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi”, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(1): 122-135.
- Sevinç M. R., Davran M. K., Özel R. ve Sevinç G. (2015). “Şanlıurfa Semt Pazarlarında Taşıyıcılık Yapan Çocuk İşçiler”, *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 18 (3): 21-31.
- Tezcan, M. (2012). *Sosyolojiye Giriş*, Anı Yayıncılık. Ankara.
- TÜİK. (2013). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları”, 2013. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1010, (30.03.2014).
- TÜİK (2014). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, (11.09.2014).